

MAIRONIO LIETUVIŲ LITERATŪROS MUZIEJUJE – EKSPOZICIJA „IŠĖJĘ SUGRĮŽTI”

Jau antri metai Maironio lietuvių literatūros muziejuje veikia nauja ekspozicija, simboliškai pavadinta „Išėję sugrįžti”. Ji skirta lietuvių išeivių rašytojams, pirmą kartą per atgimusios Lietuvos dešimtmetį tokiu gausiu būriu sugrįžusiems į Tėvynę.

Iki šiol muziejuje buvo rengiamos jubiliejinės parodos, skirtos atskirtiems lietuvių egzodo autoriams. Taip pat pristatytos ir kelios bendresnio pobūdžio parodos: „Lietuvių literatūra Vokietijos stovyklose 1945 – 1950 metais”, „Lietuvių išeivių proza”. Vis dėlto tokios, kuri apimtų 1945 – 1998 metų kultūrinį literatūrinį procesą ir turėtų daugiau ar mažiau apibendrinamąjį pobūdį – nebuvo. Tad tai yra įvykis ne tik muziejui, bet ir visai Lietuvai.

Dvi muziejaus salės, skirtos ekspozicijai „Išėję sugrįžti”, apima tris išeivijos kultūrinio literatūrinio gyvenimo laikotarpius: 1945 – 1950-uosius, 1950 – 1968-uosius ir 1968 – 1998-uosius metus. Išeivijos kritikas V. Kulbokas taip juos apibūdina: „Tremtyje 1945 – 1948 metai – pakilimo metai, 1949 – 1950 – atoslūgis – emigracija, vėl pasišokėjama 1951 – 1955 metais” (Lietuvių literatūrinė kritika tremtyje. Roma, 1982).

Pirmojoje salėje eksponuojama literatūrinė spauda, atskirų stovyklų leidiniai, rotaprintu leistos knygos, nuotraukos iš Vokietijos D P stovyklų gyvenimo, iškiliausių rašytojų kūryba, premijuotos knygos. Ši salė skirta rašytojams, savo asmenybėmis ir kūriniais išgarsėjusiems dar nepriklausomoje Lietuvoje: V. Krėvei-Mickevičiui, V. Ramonui, J. Savickiui, I. Šeiniui, M. Vaitkui, F. Kiršai, B. Brazdžioniui, J. Aisčiui. Išimtis – kiek mažiau žinomas Lietuvos rašytojas – J. Kaupas, Vokietijoje išleidęs vienintelę, bet reikšmingą knygą – „Daktaras Kripštukas pragare ir kitos ne mažiau įdomios pasakos, surašytos slaptose Kauno miesto kronikose” (Freiburgas, 1948).

Prie vertingesnių eksponatų reiktų priskirti lietuvių rašytojų metraščių „Tremties metai”, redaguotą poeto Brazdžionio. Šiame leidinyje

savo poeziją, prozą, draminius kūrinius bei straipsnius publikavo 70 autorių, labai išsiskyrusių savo ideologinėmis ir estetinėmis pažiūromis.

Įdomus pedagogikos reikalams Niurtingene leistas žurnalas „Tremtinių mokykla” (redaktorius A. Kairys, 1946). Šiame leidinyje poetas A. Nyka-Niliūnas pirmasis prabilo apie estetinį lygmenį literatūroje, nes iki tol kūryba išeivijoje dažniausiai buvo vertinama pagal moralinį, patriotinį kriterijų.

Vertingi ekspozicijoje atskirų stovyklų leidiniai: „Pėdsakai” (redaktorius S. Būdas, Fulda, 1946), „Gintaras” (redaktorius J. Kruminas. Špakenbergas, 1948), „Žingsniai” (redaktorius P. Būtėnas. Flensburgas, 1946), avangardinis rotaprintu leistas žurnalas „Žvilgsniai” (redaktorius J. Mekas. Kaselis, 1946). Aktyviausieji pastarojo žurnalo bendradarbiai buvo A. Landsbergis, A. Mekas, L. Lėtas (Adamkevičius), J. Blekaitis. Visi „Žvilgsnių” autoriai buvo tik pradedantys kūrybinį kelią jauni žmonės, siekiantys lietuvišką tradiciją sieti su vakarietiškos kultūros kryptimi.

Eksponuojama antologija „Žemė” (redaktorius poetas K. Bradūnas. Los Angeles, 1951), pasukusi išeivijos poeziją metafizinio mąstymo linkme, žurnalas „Literatūros lankai”, pasižymėjęs bekompromisiu tiesos sakymu kovoje su literatūrinio nuosmukio. Vienas svarbiausių šio leidinio organizatorių buvo poetas ir kritikas Nyka-Niliūnas.

Antroje ekspozicijos salėje atsiveria dar platesnė ir įvairesnė išeivijos kultūrinio literatūrinio gyvenimo panorama. Čia monografiškai pateikiama H. Radausko, A. Vaičiulaičio, A. Škėmos, J. Jankaus, P. Andriušio, Bradūno, H. Nagio, Nykos-Niliūno, M. Katiliškio, B. Pūkelevičiūtės, Landsbergio, K. Ostrausko, A. Mackaus, Liūnės Sutemos kūryba. Fragmentiškiau atskleidžiamos kitų rašytojų (J. Tysliavos, G. Tulauskaitės, K. Grigaitytės, S. Santvaro, A. Gustaičio, V. Šlaito, J. Meko, V.

Mačernio, L. Andriekaus, J. Kėkšto, J. Švabaitės, K. Barėno, E. Cinzo, A. Baranausko, V. Alanto...) asmenybės ir kūryba.

Ekspozicijoje skirta vietos ir išeivijos teatrui, kritikai, Mackaus knygų leidimo fondo veiklai, jauniems rašytojams. Minėtina rašytojo S. Zobarsko leidybinė veikla: jo leidykla „Manyland Books“ garsino lietuvių rašytojų kūrybą pasaulyje; taip pat verta dėmesio „Santaros-Šviesos“ organizacijos veikla, kurios *spiritus movens* buvo prof. V. Kavolis bei kiti dalyviai: V. Rastenis, T. Venclova, M. Drunga, V. Adamkevičius-Adamkus, L. Sabaliūnas ir R. Mieželis.

Šios ekspozicijos koncepcija – atskleisti kiek įmanoma pilnesnę išeivijos kultūrinio literatūrinio proceso vaizdą, išskiriant jame iškilias lietuvių egzodo asmenybes bei jų veiklą.

Giedrė Širvytė-Saladžiuvienė